

ELINA LIBEK

Taasiseseisvunud Eesti on sama vana kui ennesõjaaegne: kuidas edasi?

Oskar Kallas on öelnud: „Tüvi ja oksad, nad on loodud koos elama, olema, muidu ei pääse juurte rammu okstele ligi ja kasutatavast kevadisest mahlast nad jäävad ilma. Veel mõni aeg toidab ennast mahalõigatud oks endisest tagavarast, kuid siis ta kuivab, kaob.“

Eesti riik on tüvi, mis on oma juured maasse ajanud ja neid iseseisvuse toel laiendanud. Rahvas on kui puule uhke võrastiku moodustavad oksad. Need kõiguvad aga tugevas tormituules. Mõned oksad murduvad, sest on alles haprad ja noored, teised sellepärast, et on elujõu kaotanud. Tugi ja selle harud on tervik. Ilma üheta pole ka teist.

Praegusel hetkel laiub Eestis ühiskondlike ja erahuvide vahel suur lõhe. Mõeldes ühiskondlike väärtuste peale, soovivad inimesed näha püsivaid traditsioone, kultuuri ja ühtsust. Üksikisikuna hinnatakse aga rohkem enese positsiooni ning edu. Siiani pole kadunud mõtlemine „minu auto, maja ja töökoht peavad olema paremad kui naabril“. Sõnapaar „suur eestlane“ lõhnab juba eos konflikti järele, kuid siiski võiks selle olemust sügavamalt uurida. Aastaid tagasi võis selle sõnapaari abil kirjeldada isamaaliste vaadetega isikut, kes hoolis oma riigi ja rahva heaolust. Nüüdseks on materialism võimust võtnud. „Suur eestlane“ sõidab hetkel uhke maastikuautoga kallis elamurajoonis kõrguva kodu poole. Kadedusest saadetud sosinate saatel kaugeneb ta kunagistest väärtustest.

Ühiskond kaldub liialt kõige suurust mõõtma. Suured otsused ja väikesed otsused, suured inimesed ja väikesed inimesed, suur süda ja väike süda... Kuidas on võimalik selliseid asju määratleda? Suurena märgitud asuksid teistest justkui kõrgemal, neil on õigus rohkem öelda ning teha. Ja väikesed? Nemad peavad ühtlase massina voolama mööda suurte voolitud teed. Juhul kui tee viib tupikuni, pöörab liider end ümber ja liigub tagasi, litsudes teised enda all katki. Selline kihistumine on sageli probleemide alguseks. Et küsida „Kuidas edasi?“, tuleb sageli vaadata hoopiski tagasi.

Minevik on üks kummalisemaid aegu. Kohati on see kauge ja paljud minevikusündmused on vaid ähmased pildid, mis aja jooksul ununevad. Samas on varje, mis liiguvad ajas edasi. Need kanduvad minevikust olevikku ja võib kindel olla, et ka tulevikus on need olemas. Kas selliseid „rändureid“ saab üldse minevikuks nimetada? Sageli on minevikust õppimine raske, kuna eeldab olnu pidevat meenutamist. Ehk on otstarbekam varasematest aegadest lahti lasta? Igal juhul peaks unustama mineviku hirmud.

Ajast aega kardab alati keegi oma võimu kaotamise pärast. Kõrged kukkumised on kõige valusamad. Meedia on relv, millega saab teha kõike. Kedagi kõrgustesse tõsta, teised madalale suruda. Kinnitada enese ideoloogiat, purustada teise oma. Öelda ja ütlemata jätta. Seda strateegilist mängu on kasutatud kümnendeid. Ennesõjaaegse Eestiga seostub paljude jaoks nimetus „vaikiv ajastu“. Kuid vaikimine polnud otsene, pigem valiti, mida ja kuidas öelda. Praegusel ajal tajutakse infoallikate teatavat üleküllust. Kümned kodumaised ajalehed, televisioon, raadio ning muidugi lõputu internet – kõik need on täidetud lugude, väidete ja sõnadega, mis kujundavad üsna suurel määral arusaama elust. Ajalehtede uputus valitses ka ennesõjaaegses Eestis. Väidetavalt ilmus 1939. aastal Eestis üle 300 ajalehe ja ajakirja, millest vaid vähesed olid elujõulised. Trükiste lehtedel toimus pidev mustamine ja lahmiv kirjasõda parteide vahel. Vaikiva ajastu tulekuga rakendati ajakirjanduse suhtes küll palju rangemaid reegleid, kuid propaganda ei kadunud.

Eelnevalt sõnasõjast loodud pilt iseloomustab suurepäraselt ka tänapäeva ühiskonda, seda küll veidi teises võtmes. Erakondade valimiskampaniad ja veebiavarustes toimuv ohjeldamatu kommenteerijate lahing on vaid ekstreemsemad näited. Kuid kas see kõik pole ehk taktikaline? Tavainimesele on loodud mängumaa, kus ta võib endast kõik välja lasta. On tekitatud illusioon kaasatusest. Sellest virtuaalsest kuningriigist väljaspool pole võimalust end teostada. Kahe ajastu vahele paralleele tõmmates on näha, et täielikku vaikust pole ühiskonnas võimalik luua. See näitab teatavat sotsiaalset tugevust. Probleemiks on see, et inimeste tegusid ja sõnu saab liialt palju suunata ja kontrollida. Petlik vabadus hoiab terve riigi arengut tagasi. Seega on äärmiselt oluline kaasata kodanikke reaalsesse ellu. Valimiste käigus antud hääl pole piisav. Tuleb välja töötada süsteem, kus absoluutselt igal meie riigi pinnal elaval inimesel oleks võimalik anda oma panus. See nõuab aga probleemile keskendumist.

Tuge pakuvad erinevad liidud ja organisatsioonid. Nendesse kuulumine on pidevas arengus oleva riigi juures täiesti loomulik nähtus. Siiski tuleb tõdeda, et sageli võib selline seotus osutada takistavaks jõuks. Eesti riik on justkui Euroopa Liidu eeskujulik paipoiss. Püramiidi tipus paiknevate riikide poolt määratud plaanide järgimine on teataval määral vajalik, kuid sellega on võimalik ka liiale minna. inimesed on kaotanud aja jooksul suure osa oma rahvustundest. Hullem on aga siis, kui riik kaotab oma identiteedi. Mõru tõde on see, et riigid, kellega Eesti on liitu astunud, ei oska meie maast midagi arvata. „See on see väike riik, kus...“ Lause jääbki lõpetamata. Kaugemates riikides tekkinud pilt on veelgi ebamäärasem. Välismaalastega peetud vestlus, milles Eestit seostatakse Islandi või veelgi hullemal juhul Etiopiaga, toob huulte vaid nukra naeratuse. Siinsete inimeste ilme on morn, kuid nende kodumaal puudub nägu hoopiski.

Iga paikkond peab arvestama oma eripäradega ja seisma nende püsimise eest. Mitmekümne

riigi kokkupõimimisega kaasnevad omad ohud. Kuid mõistma peab vaid ühte tõde, sellisel juhul on reeglid väga lihtsad: uppuja kisub põhja ka kõik teised. Kas eestlased kardavad enese väiksust? Tundub, et seda on tehtud terve selle aja, mil ollakse riigina eksisteerinud. Olgugi, et meie maa on väike ja rahvaarv võrreldav mõne suurlinna omaga, ei saa see fakt läbipääsmatu müürina tee peal ees seista. Mõned korrad ollakse sellest juba üle hüpatud. Sellistes tingimustes peaks oma joone ajamine isegi lihtsam olema. Tulevikus tuleb silmas pidada kaht esmapilgul vastandlikku sõna: koostöö ja iseseisvus. Viimast ei tohi mitte kunagi unustada...

“See, kes iga sammu astumist pikalt mõtleb, veedab kogu elu ühel jalal.“ (Hiina vanasõna). Oleme ühel jalal kõõluv rahvas. Teist jalga lihtsalt ei taheta maha panna. See ei tulene hirmust. Siinse rahva südames on üks teine tunne, mis halvab. Jõutud on selleni, et ei taheta astuda samme oma maa heaks. Kahel jalal edasi sammumine justkui liimiks kodumaa pinnale ja seda ei soovi keegi. Ainus samm, mis tuleb kiiresti ja mõtlemata, on see, mis viib eemale. Ja siis joostakse peatumata. Ehk tuleb lasta see jooks lihtsalt ära teha? Sel juhul tuleb kindlustada, et tullakse tagasi. Kui viimane punkt on täidetud, on kõik hästi. Riik vajabki maailma näinud inimesi, kes jagaksid uusi teadmisi. Avara silmaringiga ning kodumaaga samas rütmis põksuvate südametega inimesed on need, kes teevad tavalisest maalapist riigi.

Selleks, et noored tagasi tuleksid ja oma potentsiaali kodumaal kasutaksid, ei piisa kampaaniast „Talendid koju“. Ära minnakse sellepärast, et mujalt loodetakse leida see, mis kodus puudu on. Ja ehk ei olegi need suuremad palgad ja paremad võimalused karjääri teha, sest selle kõige nimel saaks vaeva näha ka Eesti pinnal. Tundub, et see müstiline asi, mida kõik otsivad, kannab nime Päriskodu. Eestimaa on paljude noorte jaoks lihtsalt Euroopa keskmine. Kui turistid küsivad nõu, mida nad võiksid Eestist oma kodumaale kaasa viia, on esimene vastus sageli vaikus ja sellele järgneb pigem küsimusena kõlav fraas „Kama?“. Eestlased on lõpetanud loomise meie endi jaoks. Kantakse truult tubli eurooplase märki, sest see on mugav. Vaadates hooneid, mis on viimastel aastatel ehitatud, on esmalt näha vaid modernsust. Suured klaasehitised on just sellised, millega saab külalistele tõestada, et ollakse sattunud arenenud riiki. Aga kas sinne rahvas tunneb selliste asjadega sidet? Ei. Lõpuks tüdinetakse sellest ja minnakse piiri taha erilisust ja kuuluvustunnet otsima. Sisimas soovitakse siiski, et oleks olemas meie riik, meie asjad, meie oma.

Loogem siis puhtalt endale. Kuid kuidas, kui iseennast ei tunta? Eesti on piiririik selle kõige otsemas tähenduses. Kuid see joon on inimeste eneste tõmmatud. Kõigume siiani ida ja lääne piiril. Soov kõigile kinnitada, et ollakse osa edukast läänest, matab kõik muu. Riiki ei saa maakaardil nihutada. Tegelikult oleme jõudnud nii kaugemale, et ühiskonna edukust ei määra enam asukoht. Seega ühel heal päeval lihtsalt tuleb ära unustada kogu ida-lääne võrdlus ja enese sinna vahele paigutamine. See kurnab, energiat on võimalik palju otstarbekamalt kasutada. Oma

positsioon teiste silmis tuleb välja teenida. Riik, kus rahvas ja võim teevad koostööd ja kus elavad õnnelikud inimesed, pälvib nii või teisiti heakskiidu. See ei vaja kinnitust geograafilise asendi näol. Nagu ütleb ka rida Emil Tode raamatus: „Maailma ilu peibutab ennast puruks lööma.“ Ei tohi rebida end kildudeks, tõugatuna soovist olla keegi teine. Eesmärk on saada iseenda parimaks võimalikuks versiooniks.

Sellest ajast saadik, mil Eestimaa iseseisvaks sai, on liigutud mööda pikka tunnelit. Eesmärk on kõigil ühine: jõuda tunneli lõppu, kus on valgus, mis kinnitab, et ollakse stabiilne ja edukas riik. Hetkel seistakse tunneli kõige keerulisemas osas, sügavast pimedusest on välja rabeletud, jäänud on veel hämarus. Ennesõjaaegse Eesti probleemiks oli haritlaskonna väljaränne. Suunduti välismaale, kus rajati endale uus elu. Eestlaste suurim hirm on siiani see, et ühel päeval on kõik tugevad inimesed riigist lahkunud. Siinne rahvas ei usalda kedagi, ei valitsust, kaasmaalasi ega ka iseennast. Mõttest, et igal hetkel võib keegi sind alt vedada, kuna leiab parema elu mujal, on raske lahti lasta. Usalduse leidmine peaks olema Eesti esmane eesmärk. Kui teatakse, et kõrval on olemas abistav käsi, ei tundu kõnnitav rada enam nii pime ja hirmus.